

Kartlegging og analyse:

BYGD FOR FRAMTIDA

Ragna Indrevåg

Masteroppgåve i arkitektur

Fakultet for arkitektur og design

NTNU vår 2020

Vegleiar: Markus Schwai

INNHOLD

SAMFUNNET	4
- Globalt	6
- Nasjonalt	8
- Lokalt	10
- Definisjonar	12
SULA	16
- Plassering	18
- Busetnad	19
- Topografi	20
- Klima	21
- Mobilitet	22
MAUSEIDVÅG	24
- Historie	28
- I dag	40
- Arealplan	42
- Offentlege funksjonar	44
- Sentrumsområde	46
- Møteplassar	50
- Avstandar	51
- Turstiar	52
- Lokalbefolkinga	54
- Vegnettet	58
- Typologi	60
- Jordbruksverdi	70
- Helningskart	71
REFERANSAR	72

S
A
M
F
U
N
N
E
T

NASJONALT

Landsbygd

Bygd

Landsby

Ruralt

Usentralt

Tettstad

Forstad

Sentralt

Bygdeby

Distrikt

Utkant

Urbant

By

Suburbant

DEFINISJONAR

Forstad: Bymessig busetnad utanfor bygrense, men økonomisk knytta til byen, særleg ved at folk busatt i forstad har arbeidsstad i byen eller omvendt. Uregulerte byområder som veks fram i ei landkommune.¹

Bygd: Område utan bymessig busetnad der næringslivet særleg er knytta til primærnæringane jordbruk, skogbruk og fiske.²

Tettstad: Tettbebygd, bymessig område med samanhengande tett busetnad i motsetnad til landsbygd med spreidd busetnad. Krever ei hussamling på minst 200 personar med mindre enn 50 meter mellom husa.³

Bygdeby: Større tettstad i ei bygd, gjerne eit administrasjonssenter for ein kommune, som ikkje har formell bystatus, men som likevel har dei fleste funksjonane til ein liten by.⁴

Landsby: Lokalsamfunn karakterisert ved samla busetnad og ein viss grad av fellesskap i rettigheter til og utnytting av ressursar. Finns særleg i jordbruksområder med teigblanding på innmark og felleserie av utmark. Samarbeid og gjensidige ytelsar knyter landsbyen saman i eit økonomisk fellesskap. Det norske klyngetunet er det næreste vi kjem landsby i Noreg.⁵

Distrikt: Nemning på ulike administrative inndelinger, som politidistrikt og hamnedistrikt. Brukast òg om landlege områder, gjerne med relativt spreidd busetnad eit stykke unna dei støste byane i landet, og står i kontrast til sentrale byområder.⁶

Staden

Sula

- Forstad til Ålesund
- Tettstad utan bymessig område

Langevåg

- Bygdeby på Sula, med administrasjonssenter, men utan dei fleste funksjonane til ein by

Mauseidvåg:

- Bygd utan særleg tilknyting til primærnæringane
- Del av forstaden Sula
- Del av tettstaden Ålesund
- Ikkje bygdeby
- Ikkje landsby
- Del av eit slags distrikt

S
U
L
A

PLASSERING

Sula er ei øy på kysten av Sunnmøre rett sør for Ålesund. Sør for øya startar Storfjorden, medan Ålesund og Sula dannar Borgundfjorden i nord.

Innanfor Ålesund sentrum finn vi Moa, det største kjøpesenteret i Noreg.

BUSETNAD

Innbyggjarar: 9 300

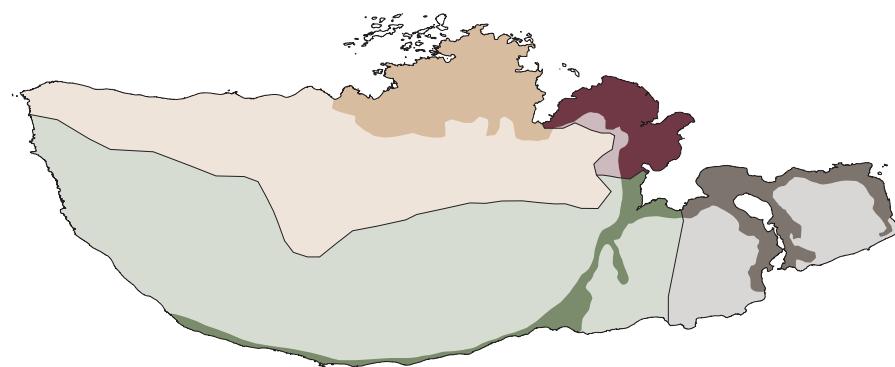
- Langevåg: 4800
- Fiskarstrand: 1500
- Mauseidvåg: 900
- Eidsnes: 1900

Areal: 58 m²

Befolkingstettleik: 145 innb/km²

Forventa befolkningsvekst: +1 % per år

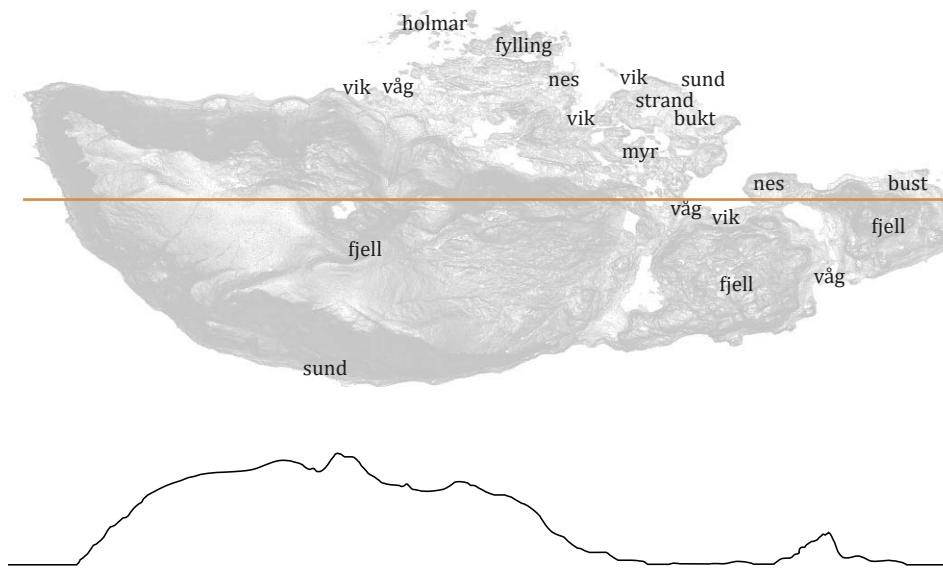
Glidande overgang mellom dei ulike bygdene⁷

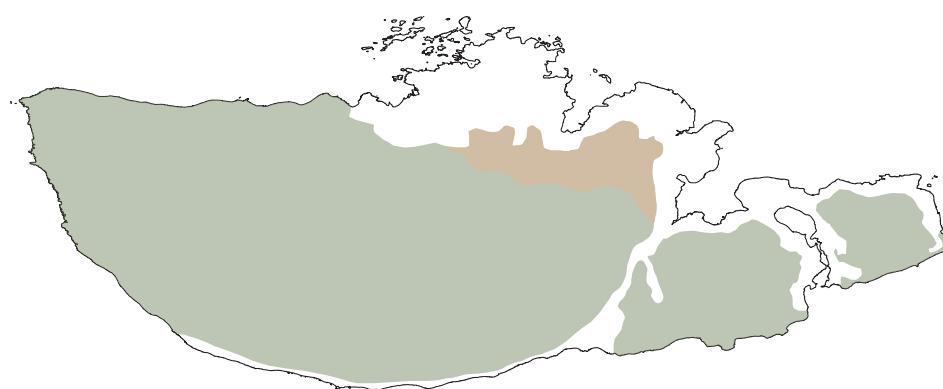
Inndeling i tettstadar/bygder og busetnad

■ Langevåg ■ Fiskarstrand ■ Mauseidvåg ■ Eidsnes

TOPOGRAFI

Fjell dekker store delar av arealet.
Høgaste punkt: Vardane 776 moh.
Mykje brukturområde for kvardagsturar

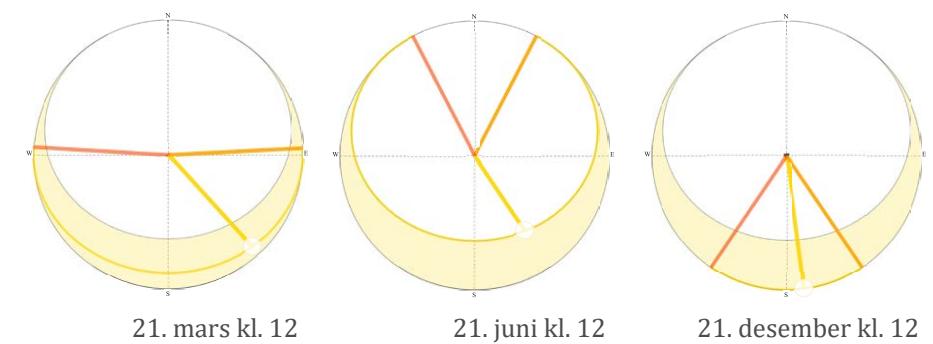
Fjell Mark

KLIMA

Klimaet er fuktig og mildt. Vintrane er milde og somrane er moderat varme. Temperaturen ligg vanlegvis mellom -2 og 23 grader C. Nedbøren er gjennomsnittleg 1800 mm per år.

Sjølv om det kan blåse ein del ute med kysten beskyttar fjella mot det verste uveret. Sørvest er den vanlegaste vindretninga, og Mauseidvåg ligg godt i ly for vinden.

Soldiagram

Kjelde: SunCalc⁸

MOBILITET

Ferge frå Sulesund til Hareid

Ferge frå Solevåg til Ørsta

Hurtigbåt til Ålesund

Bru aust på øya

Kronglete å kome fram med bil på grunn av alle øyene.

Mauseidvågkrysset

Sidan Sula er ei øy er det ikkje mykje gjennomgangstrafikk. Men det er to ferger. Transport frå ferga frå Hareid køyrer gjennom Mauseidvåg to gongar i timen. Mauseidvågen er eit trafikknutepunkt, med både fergetrafikk og trafikk mot Langevåg.

M
A
U
S
E
I
D
V
Å
G

Den minste bygda på Sula
Innbyggjarar: 900
Delt i to: Eikrem og Mauseidvåg

HISTORIE

Det har vore vanleg å dele Mauseidvågen i to grender: Mauseidbygda og Eikrem. Eit vatn og to elver ligg mellom. Mellom grendene var det i mange år ei aude strekning. Det var elles stor skilnad mellom grendene. Gardane på Eikrem var større og folka vart rekna som velstandsfolk fram til 1900. I Mauseidbygda var det trongare kår.

Før 1900 var jordbruk og fiske dei viktigaste næringane. I Borgundfjorden var det mykje torsk, og i Storfjorden var det laks. Alle gardane dreiv med dyrking av korn og dyrehald med kyr og sauер. Nokre hadde også hest eller geiter. Kvernhus og sagbruk ved elvane sørgera for kornmaling og saging av furuskogen. Nokre dreiv med saging av is til å ha i fiskekassene, og i 1890-åra kom det eit smørmeieri.

Elvane var avgjerande for busettinga. Etter 1900 vokste industrien i Mauseidvågen fram. Mausaelva danna grunnlaget for den nye næringa. Ullvarefabrikkar var den største industrien. Den første fabrikken kom i 1889 og var ullvarefabrikken til Brødrene Kraasbye, som seinare tok firmanamnet J. T. Aaland A/S. I 1907 kom Volles Dampfarveri. I 1918 Maaseidvaag Ullvarefabrikk, som i 1927 skifta namn til Lundal Ullvarefabrikk. Fabrikkane lagde strikkegarn, ullteppe, shoddy og stoff. Seinare laga dei gardiner, møbelstoff og møbelstopping som dei selde til møbelfabrikkane på Sunnmøre.

I 1947 starta Stoppullfabrikken A/S. Den flytta i 1955 inn i lokalar på Furnes og vart kalla Vasset Industri AS. Produksjonen har for det meste vore dyner og puter. I 1959 starta Furnes Jern og Metall, som i 1979 vart tatt over av Pluggfabrikken Tor A/S. Dei produserer delar til elektromekanisk industri og møbelindustrien.

Då båtane fekk motorar på starten av 1900-talet kunne dei køyre lengre. Fiskekjøparar starta å hente fisk frå Lofoten. Alle folk i bygda henta fisken, vaska han og tørka han på berga. Etter kvart blei fisken tørka inne på sjøbuer i staden. Klippfisken selde dei i Ålesund. I 1927 reiste fem menn til Grønland for å jakte. I 1929 kom dei tilbake med mykje skinn frå rev og isbjørn, og fire levande moskus som blei satt på beite på Furnes.

I 1890-åra kom den første rutebåten med stoppestad i Mauseidvåg. Båten gjekk to gonger i veka. I 1909 vart partederiet «Von III» skipa, og det vart fast rutebåt mellom Ekornåsvåg og Ålesund. I 1915 vart det bygd ei trekai båten kunne legge til ved, og i 1935 vart den bytta ut med ei betongkai. Då Vegsundbrua kom i 1938, og bant Sula til fastlandet i Ålesund, vart det etter kvart mindre behov for båtane. «Von III» skifta namn til «Sula Rutelag», og gjekk over til busskøyring.

Rundt 1900 starta dei første butikkane. Bygda opplevde ei tilflytting av folk som arbeidde i fabrikkane, og behovet for butikk vart større. Det blei drive landhandel med dei mest vanlege kolonialvarene, bakeri, skomakar og post. Butikken vart fort ein viktig møteplass, og mange interessante diskusjonar foregikk her. Butikkane var plassert med Vågen og danna grunnlaget for eit sentrum.

Både butikken og bedehuset sto for sosiale møtestadar. Ei boksamling som fungerte som bibliotek holdt til i butikken og den første avisar blei skriven her. På bedehuset var det sosiale arrangement og festar. Kor og korps hadde øvingar, og speidarane holdt også til her.

Veg til Langevåg og Vefsund					
1875	1898	1901		1909	1927
1890-åra	1900	1907		1918	1934
Veg mellom Eikrem og Maaseidvåg	Kraasbye Ullvarefabrikk	Eikrem skule		Partrederiet Von III Rutebåt	Lundal Ullvarefabrikk tar over og utvider Maaseidvaag Ullvarefabrikk
  	 	 			

1946	1957	1964		1977	1980	1995	
1947	1959	1973		1979	1986	2009	
Sula Rutelag får ny garasje	Søre Sula innlema i Mauseidvåg	Ny skule i Mauseidvåg		Sula blir eiga kommune Ny Vegsundbru	Lundal Ullvarefabrikk blir lagt ned	Bilhuset Sunde overtar Lundal	
							
Stoppullfabrikken Nye lokaler på Furnes i 1955 Seinare Vasset Industri	Furnes Jern og Metall Nye lokaler på Furnes i 1964	Kraasbye Ullvarefabrikk brann J. T. Aaland bygde ny fabrikk		Pluggfabrikken Tor tar over lokal til Furnes Jern og Metall	Sula bil og karosseri Nedlagt i 2007	Nytt bedehus	
							

Mauseidvåg bil og båt Bensinstasjon

2013

2016

Sula Rutelag sluttar
med rutebuss
Fram tar over

1947

1968

2008

2012

2018

Kjelde: frå steinøks til data⁹

Kjelde: FINN kart¹⁰

1900

1930

1910

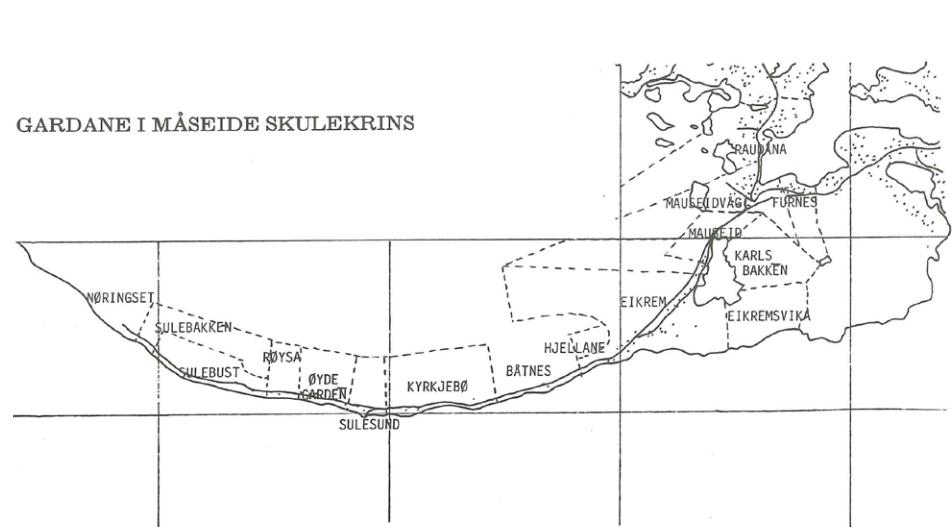

1940

Kjelde: frå steinøks til data⁹

Plassering av butikk over tid

Kraasbyehuset

Kjelde: frå steinøks til data⁹

I DAG

Skiljet mellom Eikrem og Mauseidvåg er ikkje like sterkt som før, men det opplevast framleis ei todeling. Eikrem har fått nye fine turområde, medan resten av Mauseidvåg forfell. Dei viktigaste endringane i seinare tid er gjort på Eikrem, og eg ser eit behov for tiltak også i Mauseidvåg.

I dette prosjektet vel eg å fokusere på Mauseidvåg. Her er det behov for endringar. Staden ligg òg sentralt plassert, noko som er viktig med tanke på tilgjengelegheit og transport.

Tekstilindustrien frå 1900-talet eksisterer ikkje lengre. Mange av fabrikkane står i dag tomme, produksjonen er lagt til utlandet eller selskapet er nedlagt. Lokala blir brukt til lager, eller sporadiske ting som treng plass. Elva ligg gøymd og ubrukt, og folk reiser til Ålesund for å arbeide. Bilverkstadar har blitt den nye hovudindustrien.

Sularuta kører ikkje lengre rutebuss, men har gått over til tur- og godskøyring. Eit felles selskap for heile fylket har tatt over alle rutebussane. Garasja ligg framleis på same plass.

Matbutikken er borte, og også den lokale møteplassen. Funksjonar ligg spreidd, og det fins ikkje noko definert sentrum. Mauseidvågen har blitt ein stad ein bur, så reiser ein bort for å gjere andre ting.

Av det folk gjer på Sula er det å gå på tur ein veldig viktig aktivitet. Her møter ein kjente, og ein kan seie at turstiane er nokre av dei viktigaste møteplassane. Sulafjellet er overkommeleg for dei fleste og mange kvardagsturar blir gått her. Mange kjem køyrande frå f.eks. Ålesund for å gå her, så dette er ein populær aktivitet, også utanfor kommunegrensene. Fleire av dei vanlegaste turane startar på Eikrem.

Devoldfabrikken sine gamle lokale i Langevåg blir no brukt til outletutsal for diverse butikkar og er ein kjær besøksstad. Her er det òg kafé og vinmonopol. Elles er det største kjøpesenteret i Noreg plassert på Moa, i Ålesund, 15 minuttars køyretur frå Mauseidvåg.

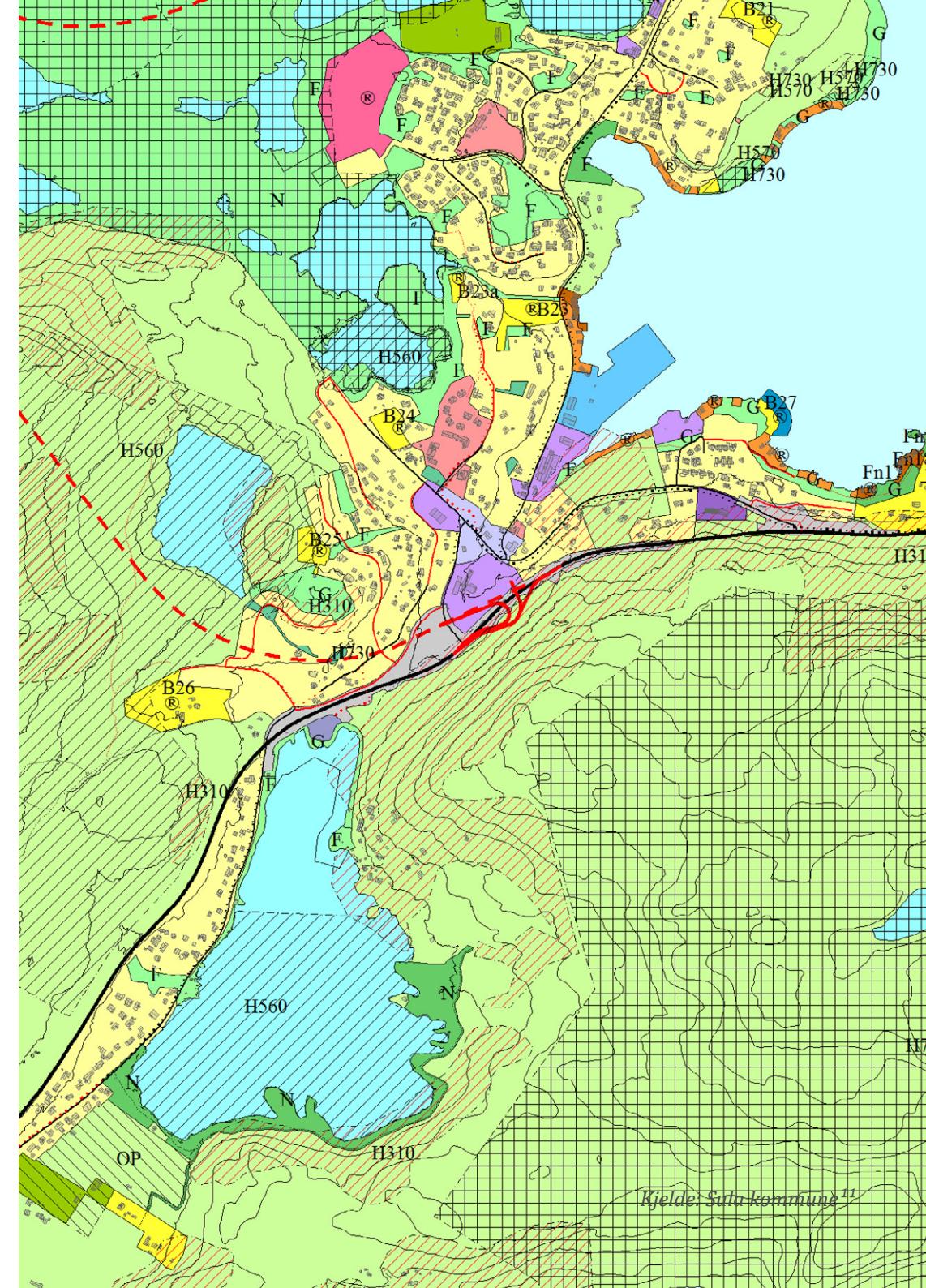
Fritidsaktivitetar som musikk, dans og fotball er viktig for unge. Mauseidvåg har bibliotek, treningscenter, ungdomsklubb og delar av Sula danseklubb held til her. Slike aktivitetar trur eg er viktige for staden, men dei ligg dessverre litt skjult, og spredt mellom tomme, forlatte lokaler, og er lite synlege.

Mauseidvågen opplevast litt forlatt. Bygningar forfell, det blir ikkje gjort forsøk på å gjer det fint. Mange har for god plass, og ting blir liggande. Det verkar som rot har ein smitteffekt og at alle er einige i at dette er ein roteplass. Det finns mange uvenlege stadar, og ein føler seg ikkje velkommen.

Det er ikkje vanleg å gå rundt i Mauseidvågen. Då eg gjekk rundt for å ta bilet og utforske staden til dette prosjektet møtte eg ingen. Bilen står i fokus, det er vanskeleg å krysse vegane, og du føler du trakk over nokre sosiale grenser ved å gå andre stadar enn langs hovudvegane. Likevel er det mange stadar som absolutt har gåavstandar, men som opplevast veldig kjedeleg og lite triveleg når du må gå trykt opp langs vegen med bilar køyrande forbi rett ved sida av.

AREALPLAN

Kommuneplan-Bygninger og anlegg (PBL2008 §11-7 NR.1)	
Bustader - noverande	Naturområde - noverande (N)
Bustader - framtidig	Naturområde - framtidig
Fritidsbusetnad - noverande	Turdrag - framtidig
Fritidsbusetnad - framtidig	Friområde - noverande (F)
Sentrumsformål - framtidig	Friområde - framtidig
Forretninger - noverande	Park - noverande (P)
Forretninger - framtidig	Park - framtidig
Offentlig eller privat tenesteyting - noverande	Kommuneplan-Landbruks-, natur- og friluftsformål og reindrift (PBL2008 §11-7 NR.5)
Offentlig eller privat tenesteyting - framtidig	Landbruks-, natur- og friluftsformål samt rein drift - noverande
Fritids- og turistformål - noverande	Kommuneplan-Bruk ogvern av sjø og vassdrag (PBL2008 §11-7 NR.6)
Fritids- og turistformål - framtidig	Bruk ogvern av sjø og vassdrag med tilhørende strandzone - noverande
Næringsbygninger - noverande	Småbåthamn - noverande
Næringsbygninger - framtidig	Småbåthamn - framtidig
Idrettsanlegg - noverande	Fiske - noverande
Andre typer bygninger og anlegg - noverande	Naturområde - noverande
Andre typer bygninger og anlegg - framtidig	Friluftsområde - noverande
Uteoppholdsareal - noverande	Kommuneplan - Omsynsplaner (PBL2008 §11-8)
Uteoppholdsareal - framtidig	Faresone - Ras- og vassdrag H310
Grav- og umelund - noverande	Faresone - Skytebane
Kombinert byggle- og anleggformål - noverande	Faresone - Annan fare
Kombinert byggle- og anleggformål - framtidig	Sikringzone - Nedslagsfelt drikkevann
Kommuneplan-Samferdselsanlegg og teknisk infrastruktur (PBL2008 §11-7 NR.2)	Anglithensynsone - Bevaring naturmiljø H560
Samferdselsanlegg og teknisk infrastruktur - noverande	Anglithensynsone - Bevaring kulturmiljø H570
Kayeveov - noverande	Gjennomføringszone - Krav om felles planlegging - Områdeplan (OP)
Havn - noverande	Bandlegging etter lov om naturvern - noverande H720
Parker - noverande	Bandlegging etter lov om kulturmiljø - noverande H730
Parker - framtidig	Kommuneplan-Linje- og punktsymbol (PBL2008)
Kommuneplan-Grøntstruktur (PBL2008 §11-7 NR.3)	Faresonegrense
Grøntstruktur - noverande (G)	Sikringssonegrense
Grøntstruktur - framtidig	Angitt omsynsgrense
	Gjennomføringsgrense

OFFENTLEGE FUNKSJONAR

- 1 Tom fabrikk
Tidlegare: J. T. Aaland
- 2 Tom fabrikk
Tidlegare:
Vasset Indsutri
- 3 Bilhuset Sunde
Crossfit Langevåg
Donken fritidsklubb
Tidlegare:
Lundal Ullvarefabrikk
- 4 Mauseidvåg
bil og båt
- 5 Båtlager
- 6 Bensinstasjon
Sula dansekubb
- 7 Grand Canin
hundefrisør
- 8 Rammeverkstad
- 9 Kommunale
funksjonar
Tidlegare:
Sula Rutelag
- 10 OAK Frisører
Tidlegare:
Matbutikk
- 11 Mauseidvåg
bedehus
- 12 Måseide barnehage
- 13 Måseide skule
- 14 Sula Rutelag
SHR autoservice

Kvar er sentrum?

Det er ikkje noko tydeleg definert sentrum, men nokre områder er meir sentrale. Nokre er geografisk sentrale, andre sosialt sentrale.

1: Ved Aaland og Mauseidvåg bil og båt:

- + Fin utsikt over vatnet
- + Visast frå der ein kører forbi
- Trafikkert, vanskeleg å krysse vegen

2: Gamle sentrum:

- + Historisk sentrum
- Trafikkert
- Ikkje sentrumsfunksjonar i dag

3: Ved gamle Lundal-fabrikken:

- + Fin, stor, gamal, eksisterande fabrikkbygning. Plass til mykke
- + I tilknytning, mot Eikrem
- ? Utanfor der folk kører forbi

4: Ved Sula Rutelag:

- + Stor eksisterande bygning
- Fungerande busstasjon
- Utanfor der folk kører forbi

5: Ved skulen:

- + Kanskje det som kanskje liknar mest eit sentrum i dag sidan det er folk her. Leikeplass.
- Utkant?

⌚ Eg er einig i at
Mauseidvågen var ei flott bygd. Går gjennom bygda 5-10 gongar i året. Undrar meg ofte på om det er planlagt det som no skjer, og i tilfelle av kven. Styggaste bygget på Sula står mitt i bygda, og øydelegg mykje.

Liker · Svar · 2 d

1

Sentrum ifølgje Wikipedia

Der er so mykje bygg å velge i, so eg må nesten få lov å spørre: Kvar er midt i bygda?

Liker · Svar · 1 d

Aaland eller kanskje Mittet no. Det er det eg som langevågar har trudd var midt i bygda. Er det feil, så skal eg rette dette til ein annan gong.

Liker · Svar · 1 d

1

Hehe... her er so mange upassende bygg... 😊

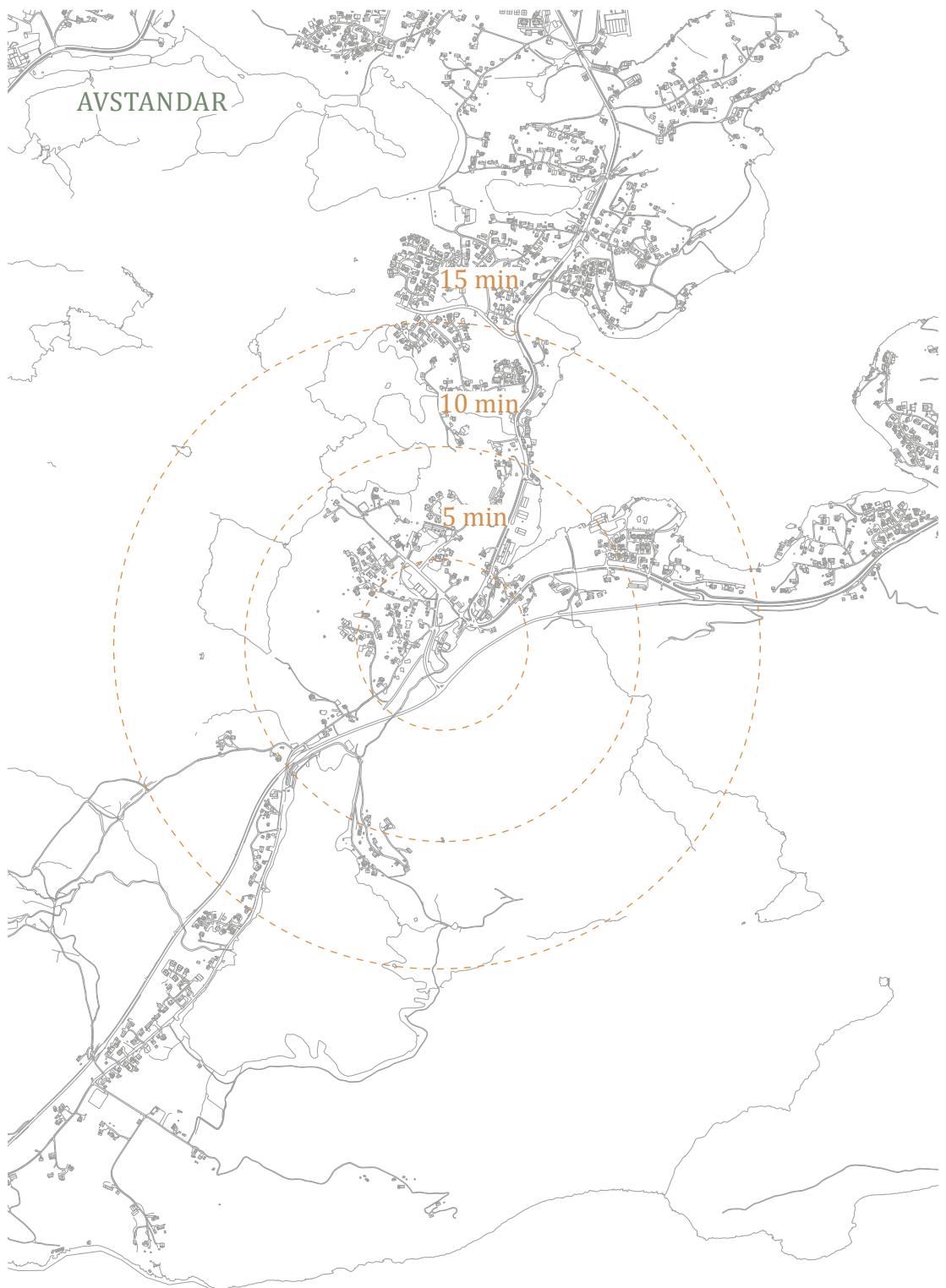
Kjelde: Facebook-sida Gamle Sula bilder

Sentrum ifølgje Facebook-brukar

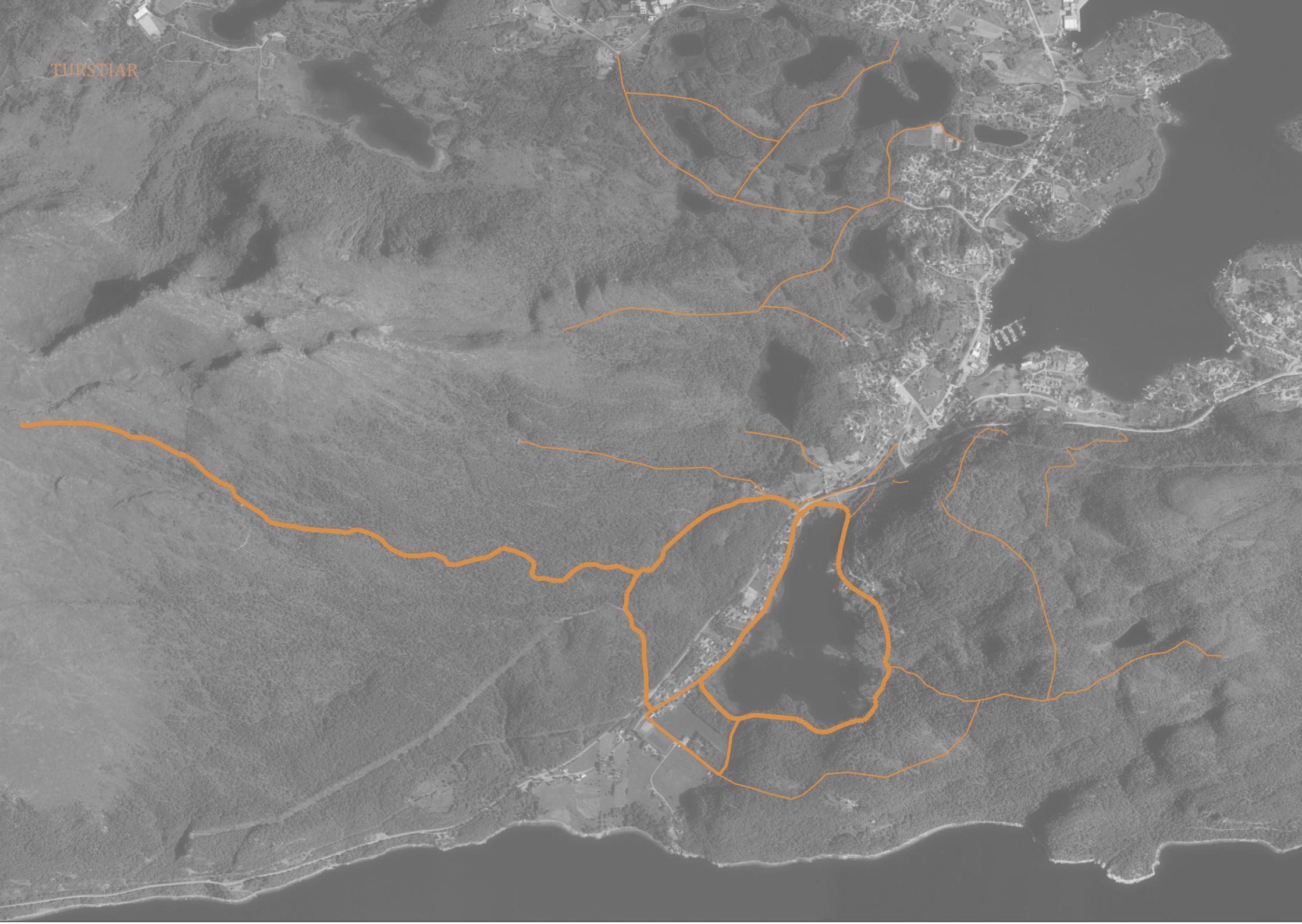
MØTEPlassar

AVSTANDAR

TURSTIAR

LOKALBEFOLKNINGA

Eg bur her fordi..

Det som kjenneteiknar
Mauseidvågen er..

- eg er oppvokst her

- det er fin
beliggenhet

- trafikkryss

- ingen identitet

- det er ein flott plass
med fin utsikt

- det var billegare
hustomt enn i
Ålesund

- vågen

- midt i mellom

- fjellet

Det eg liker best med
Mauseidvågen er..

- friluftsliv, nær natur
og turmoglegheiter

- at det er ein roleg
plass der ein blir
kjent med kvarandre

- at bygda ikkje
er så stor. Veit
stort sett kven alle
innbyggjarane er

- Mausavatnet

- Taustua

- bilverkstadar

- kjekke folk og gode
aktivitetar

- rot og industri

- småbåthamna

- at det er eit trygt
miljø for barna

- godt samhold og
koseleg bygd

- at det er stille mesteparten
av tida, men likevel nært nok
att ein treng

- at det ligg nær
arbeidsplass i
Ålesund, handel og
kulturtilbod

- at det er nært til
skule og barnehage

- naturen, lite anna å
vise fram

- fjellet, utsikta

- turstien langs
Mausavatnet

- turstien til Taustua

- bedehuset

- badepllassen

- leikeplassen med
barnehagen

- gammeskulen

Om 30 år trur eg
Mauseidvågen..

- har fleire byggefelt
med mange hus og
butikk

- har blitt litt større
enn no

- har mykje betre
kollektivtilbod

- har same fine
naturen

- er ganske likt no

- er ein trafikkmaskin
inn til Ålesund

- er eit knutepunkt
på Sula

- er ein forstad til
Ålesund med innslag
av bygdeidentitet

Det som kunne ha vore
betre..

- sjølve vågen

- mindre stygge
bygningar

- matbutikk

- trafikkrysset

- mindre rot

- nokre butikkar

- betre sentrum

- det kunne ha vore
noko meir enn ein
stad du kører forbi

- meir sentralt

Om 30 år håper eg
Mauseidvågen..

- har eit "sentrum"
med matbutikk og
tilbod for barn og
unge

- har fokus på
arkitektur og uformelle
møteplassar

- har fått ein dagleg
plass å møtast

- har butikkar

- har fleire gapahukar
med bålpass for
kortreiste ekspedisjonar

- ivaretar noko grønt
innimellom

- er eit flott
friluftsområde

- er ei levande bygd

VEGNETTET - historisk utvikling

1947

I dag

1968

TYPOLOGI - historisk utvikling

EMPIREHUS

- Enkel husform
- Tilnærma symmetrisk fasade med inngang midt på langveggen
- Tofagsvindauge med tre ruter i kvar

GJENREISINGSHUS

- 1 ½ - 2 etasjar
- Slak takvinkel og valmtak over tilnærma kvadratisk grunnform
- Enkle detaljer

JUGENDHUS

- Asymmetrisk hovedform med ark på ei side
- Bratte takflater og spisse gavlvinklar
- Bogene, ovale former former i glaskarmar og rammer

TYPEHUS

- 1 etasje + sokkeletasje
- Saltak eller valmtak (eller flatt)
- Heile flater i vindauga, utan sprosser
- Ståande panel
- Store utbyggningar i felt, men også enkelttomter
- Større grad av omforming av tomt på grunn av standardiserte byggeelement

Oversikt

Eldre næring

Nyare næring

Eldre bustadar

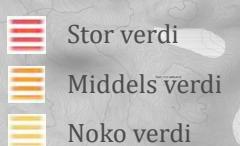
Nyare bustadar

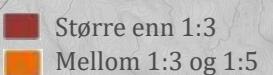

JORDBRUKSVERDI

HELNINGSKART

Kjelde: NIBIO¹²

Kjelde: NIBIO¹²

R
E
F
E
R
A
N
S
A
R

REFERANSELISTE

1. Butenschøn, Peter. "forstad," *Store norske leksikon*. 20.02.2018.
<https://snl.no/forstad>
2. Solerød, Hans. "bygd," *Store norske leksikon*. 18.02.2019. <https://snl.no/bygd>
3. Thorsnæs, Geir. "tettsted," Store norske leksikon. 05.12.2018.
<https://snl.no/tettsted>
4. Wikipedia, "Bygdeby" 15.05.2013. <https://nn.wikipedia.org/wiki/Bygdeby>
5. Fosshagen, Kjetil. "landsby" 10.10.2018. <https://snl.no/landsby>
6. Hansen, Tore. "distrikt" 10.05.2019. <https://snl.no/distrikt>
7. Statistisk sentralbyrå. "Kommunefakta - Sula". 2020. <https://www.ssb.no/kommunefakta/sula>
8. SunCalc. 15.02.2020 <https://www.suncalc.org/#/62.4208,6.2723,14/2020.03.21/15:00/1/3>
9. Dybvik, Jon. *frå steinøks til data*. Ålesund: Sunnmørstrykk, 1986.
10. FINN kart. 19.01.2020. <https://kart.finn.no/>
11. Sula kommune. "Arealplankart" 17.01.2020. https://www.sula.kommune.no/_f/p1/iaf2869f8-dd83-4567-a555-1c0f8c3936f2/arealplankart.pdf
12. Norsk institutt for bioøkonomi. "Kilden". 2020. <https://kilden.nibio.no>

